

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.11.63](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.63)

УДК 338.24

*М. А. Мащенко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, статистики та прогнозування,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків*

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЗАПОРУКА ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

*Maryna A. Mashchenko
Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Theory, Statistics and Forecasting,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv*

THE NECESSITY TO PROVIDE THE INVIROMENTAL SECURITY AT THE INDUSTRIAL ENTERPRISE

Обґрунтовано, що трансформація соціально-економічної структури України призвела до змін в механізмах підприємств і управління ними. На сьогоднішній день забезпечення соціально-еколого-економічної безпеки є важливим питанням.

Визначено, що для досягнення інвайронментальної безпеки держави необхідним є забезпечення інвайронментальної безпеки підприємства. Визначення «інвайронментальна безпека підприємства» є ширше, ніж «економічна безпека підприємства», так як воно включає три складові: економічну, соціальну, екологічну. У свою чергу, знання про сутність інвайронментальної безпеки, її структури, кількісних і якісних показників для оцінки рівня інвайронментальної безпеки дозволить менеджерам, економістам та іншим фахівцям забезпечити безпеку підприємства.

Проаналізовано, що проблема оцінки інвайронментальної безпеки підприємства полягає в тому, що не всі індикатори безпеки детерміновані і мають кількісні вимірники, отримати достовірну інформацію щодо них дуже проблематично. Обґрунтовано, що інвайронментальна безпека підприємства – це стан захищеності підприємства та навколишнього середовища, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатний до вирішення проблем збалансованого розвитку підприємства й поліпшення стану навколишнього середовища та сприяє реалізації національних концепцій екологічно стійкого розвитку й механізму його забезпечення

It is justified that the transformation of the socio-economic structure of Ukraine led to changes in the enterprises' mechanisms and their management. In recent decades when each level of business entities has the objective to ensure economic growth, environmental security has become particularly important at micro, macro and mega levels.

It is determined that in order to achieve environmental security of the state it is necessary to ensure the environmental security of the enterprise. The definition «environmental security of the enterprise» is broader than «economic security of the enterprise» because it includes three

components: economic, social, environmental. In turn, core knowledge of the environmental security, its structure, quantitative and qualitative indicators to assess the level of the environmental security allows managers, economists and other professionals to ensure the security of the enterprise.

It is analyzed that the problem of assessing the environmental security of the enterprise is that not all security indicators are deterministic and have quantitative measures. It is very problematic to obtain reliable information about them. In turn, in regulatory documents and methodological recommendations economic security of the enterprise as an integral part of security is evaluated in terms of its economic solvency which does not allow conducting a qualitative assessment of all components of the economic security of the enterprise.

It is justified that environmental security of the enterprise – is a state of enterprise and environment protection which allows maintaining resistance to internal and external threats. It is capable to solve problems of balanced development of the enterprise and improving the environment. It is also promotes the implementation of national concepts of environmentally sustainable development and the mechanism of its provision.

Ключові слова: безпека; інвайронментальна економіка; інвайронментальна безпека підприємства; держава; соціально-економічний розвиток.

Keywords: security; environmental economy; environmental security of the enterprise; government; socio-economic development.

Постановка проблеми. В останні десятиріччя, коли кожен рівень суб'єктів господарювання має за мету забезпечення економічного зростання, інвайронментальна безпека набула особливого значення на мікро-, макро- та мегарівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено взаємозв'язок економічної безпеки та інвайронментальної економіки, теоретично обгрунтовано сутність економічної категорії «інвайронментальна безпека» Машенко М.А. [1-3]. Сутність та механізм економічної безпеки підприємства досліджено Козаченко Г.В. [4]. Проблему еколого-економічної безпеки досліджували в наукових розробках вчені-економісти Чубукова О.Ю. [5], Ліпкан В.А. [6], Васильєв О. В. [7], Вергун А. М. [8], Черчик Л. М. [9, 10], дослідження інвайронментальної економіки мають місце в роботах вчених-економістів Хопнера А., Канта Б., Шолтенс Б. [11].

Постановка завдання. Оскільки, інвайронментальна безпека підприємства це запорука досягнення інвайронментальної безпеки держави, то подальшого дослідження потребує аналіз сутності інвайронментальної безпеки підприємства.

Метою статті є аналіз сутності інвайронментальної безпеки промислових підприємств.

Основні результати дослідження. Для досягнення інвайронментальної безпеки держави необхідним є забезпечення інвайронментальної безпеки підприємства. Визначення «інвайронментальна безпека підприємства» є ширше, ніж «економічна безпека підприємства», так як воно включає три складові:

- економічну,
- соціальну,
- екологічну.

Трансформація соціально-економічної структури України призвела до змін в механізмах підприємств і управління ними. На сьогоднішній день забезпечення соціально-еколого-економічної безпеки є важливим питанням. Суб'єкти в ході своєї діяльності стикаються з різними ризиками, вплив яких може не тільки привести до негативних наслідків, а й до банкрутства.

У свою чергу, знання сутності інвайронментальної безпеки, її структури, кількісних і якісних показників для оцінки рівня інвайронментальної безпеки дозволить менеджерам, економістам та іншим фахівцям забезпечити безпеку підприємства.

Необхідність забезпечення стійкої інвайронментальної безпеки підприємства зумовлена забезпеченням стабільного функціонування та успіху кожного суб'єкту.

Аналіз підприємств показує, що фінансові, виробничі, технологічні, інвестиційні та інформаційні сектори стикаються з гострими проблемами, пов'язаними з діяльністю. Їх ефективність також впливає на макроекономічну нестабільність, структурний дисбаланс. Тому підприємство, як основна ланка національної економіки, повинне демонструвати значний інтерес до економічної безпеки, щоб стабілізувати фінансове становище країни, макроекономічну ситуацію.

Втрати виробництва в країні, що змінює економічні функції держави, призвело до перегляду визначення "економічної безпеки" та підкреслює необхідність вирішення екологічних загроз підприємств.

Найбільш істотний вплив на стан підприємства здійснює держава. Держава прямо та непрямо регулює діяльність господарюючих суб'єктів. Непряме регулювання формує систему стимулів, яка створює стимулюючі умови для діяльності підприємств (ефективна податкова система, цінова політика, фінансово-кредитна політика). Пряме державне регулювання включає в себе розробку законів, нормативних актів, заходів, які безпосередньо впливають на діяльність ринкової економіки.

Основні напрямки державного регулювання підприємства:

- проведення антимонопольної політики;
- забезпечення правової бази для підприємств;
- регулювання ринку;
- інвестиційна політика;
- ефективна система оподаткування;
- формування і розвиток інфраструктури підприємництва;
- регулювання інноваційних процесів;
- фінансова підтримка у вигляді державних гарантій для іноземних кредитів.

Існують різні види загроз. Відповідно до джерела виникнення можна виділити внутрішні і зовнішні загрози.

Внутрішні загрози виникають всередині підприємства:

- недоліки в роботі персоналу;
- низький рівень внутрішнього контролю;
- невирішені соціальні проблеми працівників.

Джерела зовнішніх загроз виникають за межами підприємств:

- промислове шпигунство;
- діяльність конкурентів;
- незаконні дії з боку злочинних організацій;
- незаконні дії співробітників правоохоронних органів і регулюючих органів.

Менеджери підприємства повинні оцінити небезпеку, прогнозувати її вплив на економічну безпеку і розробити систему заходів для раннього виявлення, запобігання або послаблення їхнього впливу.

Механізм забезпечення інвайронментальної безпеки підприємства – сукупність адміністративних, економічних, організаційних, правових і мотиваційних важелів та інструментів для встановлення балансу інтересів з інтересами зовнішнього середовища підприємства.

У нових економічних умовах є дуже важливим питання забезпечення економічної безпеки, а також запобігання і боротьба з економічною злочинністю. Забезпечення інвайронментальної безпеки здійснюють внутрішні служби безпеки підприємства і різні організації, які надають послуги щодо вирішення проблеми безпеки підприємства. В зарубіжних країнах з розвиненими економіками існує розвинута інфраструктура для забезпечення безпеки. На сучасному етапі в Україні починає формуватися інфраструктура щодо забезпечення безпеки:

Пошукові агентства та охоронні бюро виконують оперативні, аналітичні, слідчі дії, збирають конфіденційну інформацію. В Україні підприємства звертаються до охоронних агентств, щоб не організовувати власну службу безпеки.

Консультативні фірми консультують щодо законодавства та бухгалтерського обліку, що надають юридичні послуги (реєстрація, допомога при розгляді справ у суді). На ринку України працює велика кількість підприємств, які надають послуги консультативного характеру, але в умовах жорстокої конкуренції і слабким фінансовим станом більшості підприємств цей бізнес є малоефективним.

Спеціалізовані інформаційні компанії надають різну інформацію щодо діяльності підприємств. Світові інформаційні компанії мають велику кількість філій у різних країнах світу, які забезпечують різною інформацією своїх замовників. В Україні до спеціалізованої інформаційної компанії можна віднести Кредитне бюро, яке надає інформацію щодо кредитної історії позичальника.

Фірми, які спеціалізуються на проектуванні, встановленні, обслуговуванні технічних засобів захисту – сигналізації, системи спостереження, системи захисту інформації тощо.

Необхідно відзначити, що на ринку працює велика кількість організацій, для яких функція захисту підприємництва є супутньою: комерційні банки, страхові компанії, аудиторські фірми, рекламні компанії, засоби масової інформації, центри зайнятості тощо.

Кожне підприємство самостійно приймає рішення про необхідність створення своєї власної служби безпеки в залежності від виду діяльності, наявності матеріальних, фінансових, людських ресурсів, обсягу виробництва і особливої економічної доцільності (економічні витрати на забезпечення безпеки повинні бути нижче в порівнянні з можливими економічними втратами). Забезпечення режиму безпеки може здійснюватися сторонніми організаціями, керівництвом або спеціальним підрозділом – службою безпеки підприємства. Керівництвом підприємства розробляється Положення щодо системи економічної безпеки підприємства, визначаються функції та обов'язки служби безпеки.

Технологічні і функціональні заходи щодо захисту від загроз економічної безпеки:

Розробка та здійснення системи запобіжних, профілактичних заходів.

Забезпечення комерційної таємниці.

Забезпечення комп'ютерної безпеки. Способи захисту комп'ютерних систем поділяються на два види: організаційні (обмеження несанкціонованого доступу до комп'ютерних систем шляхом відображення заборон у посадових інструкціях, складання переліку осіб, яким дозволено доступ до комп'ютерних систем) і технічні (використання програмно-технічних засобів для обмеження доступу до комп'ютерних систем: паролі, екранування приміщень, криптографічні ключі).

Здійснення внутрішнього аудиту.

Протидія проявам економічної розвідки з боку конкурентів і кримінальних угруповань. Комерційне шпигунство спрямоване на протизаконне отримання конфіденційної інформації, яка містить комерційну або банківську таємницю. Володіння такою інформацією конкурентами призводить до втрати конкурентних переваг, а кримінальні структури використовують її для шантажу і для отримання незаконних доходів.

Інвайронментальна безпека розглядається як умова найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення стабільної ділової активності в сучасному та майбутньому. У ресурсно-функціональному підході виділяються 7 функціональних складових, як основні сфери інвайронментальної безпеки: інтелектуальна; фінансова; технічна та технологічна; політична та правова; навколишнє середовище; інформаційна; силова.

Оскільки, існує сім функціональних складових інвайронментальної безпеки, при визначенні рівня інвайронментальної безпеки необхідним є оцінка впливу кожного компонента, передбачення можливих втрат і розрахунок показників економічної безпеки.

Фінансову складову можна визначити як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, що призводить до збільшення прибутку і рентабельності. Оцінка рівня безпеки здійснюється за допомогою показників ліквідності, платоспроможності, прибутковості, рентабельності тощо.

Забезпечення інтелектуальних і кадрових складових інвайронментальної безпеки охоплює два напрямки: підвищення ефективності роботи співробітників (перекваліфікація, розвиток нових технологій, інновації), планування і управління персоналом (кваліфікація персоналу, продуктивність). Оцінка здійснюється групами показників: показники чисельного складу персоналу та їх динаміка (середньоспискова чисельність, плинність кадрів, групування персоналу за віком, кваліфікацією, соціальним становищем тощо); показники ефективності використання персоналу підприємства (продуктивність праці, фондоозброєність); показники якості мотиваційної системи організації (середня заробітна плата працівників у цілому і за окремими професійними групами, соціальні пільги на одного співробітника); інтелектуальний стан підприємства (освітній склад персоналу, кількість патентів, впроваджень); показники ефективності заходів по забезпеченню економічної безпеки за рахунок інтелектуальної та кадрової складової.

Техніко-технологічна складова передбачає оцінку якості технологій підприємства та їх відповідність міжнародним стандартам. Показники, що використовуються для оцінки технічних і технологічних компонентів були розділені на дві групи: оцінка економічної ефективності заходів щодо забезпечення технічної та технологічної оцінки безпеки технологічного потенціалу (кількість ліцензій, патентів, реалізації продукції, що відповідає міжнародним стандартам, ефективність основних фондів).

Політична і правова складова – юридичний супровід компанії, що відповідає всім юридичним вимогам. Оцінка правової складової здійснюється за показниками: показники рівня забезпеченості правової безпеки підприємства (питома вага судових і арбітражних справ у загальній кількості договорів підприємства, питома вага виграних процесів, кількість працівників підприємства на одного робітника юридичної служби), вартісні показники для оцінки ефективності робіт для забезпечення правової безпеки підприємства (сальдо штрафних санкцій за договорами, питома вага витрат на юридичне забезпечення в загальній структурі витрат підприємства).

Екологічна складова. Підприємство повинно оцінити витрати на застосування екологічних стандартів на заводі і мінімізувати свої втрати від адміністративних штрафів за забруднення навколишнього середовища.

Оцінку інформаційної складової проводять за кількісними показниками, за допомогою них аналізують масштаб робіт з інформаційно-аналітичного забезпечення підприємства (питома вага кількості працівників інформаційно-аналітичного відділу у загальній кількості співробітників, кількість інформаційних джерел та напрямів для аналізу), і за якісними показниками (питома ваги витрат на забезпечення інформаційної безпеки підприємства в загальній сумі витрат, економічна ефективність інформаційної складової).

Силова складова інвайронментальної безпеки включає в себе ряд наступних умов: фізичну безпеку співробітників і керівництва, збереження майна від негативних впливів, які загрожують втратою майна або його вартості, енергетичні аспекти інформаційної безпеки, сприяння бізнес-середовища. Оцінка цієї компоненти здійснюється за показником ефективності заходів щодо запобігання втрат.

Розглянутий ресурсно-функціональний підхід є досить трудомісткий, носить суб'єктивний характер, критерій інвайронментальної безпеки визначається на базі експертної оцінки. Такий підхід забезпечує оцінку всіх функціональних компонент підприємства, що призводить до нездатності швидко розрахувати показники інвайронментальної безпеки і швидко приймати управлінські рішення.

Проблема оцінки інвайронментальної безпеки підприємства полягає в тому, що не всі індикатори безпеки детерміновані і мають кількісні вимірники, отримати достовірну інформацію щодо них дуже проблематично. У свою чергу, в нормативних документах та методичних рекомендаціях економічна безпека підприємства оцінюється з точки зору його економічної платоспроможності, яка не дозволяє провести якісної оцінки всіх складових економічної безпеки підприємства.

Як висновок необхідно зазначити, що від адекватної оцінки інвайронментальної безпеки підприємства залежить ефективність управлінських рішень, які забезпечують стійкість і розвиток підприємства в умовах постійного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, концепція "економічної безпеки" в рамках сталого розвитку є більш вузькою концепцією, яка пояснює безпеку. Концепція інвайронментальної безпеки має ряд особливостей, властивих всій системі природи як формі взаємодії природи і суспільства.

Інвайронментальна безпека підприємства - стан захищеності підприємства та навколишнього середовища, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатний до вирішення проблем збалансованого розвитку підприємства й поліпшення стану навколишнього середовища та сприяє реалізації національних концепцій екологічно стійкого розвитку й механізму його забезпечення.

Під втіленням інвайронментальної безпеки на підприємствах розуміється не просто процес їх поступової адаптації до зовнішніх умов, а свідомо цілеспрямована зміна основ функціонування одного, групи або всіх підприємств, що здійснюється протягом відносно короткого періоду часу. Втілення інвайронментальної безпеки на підприємстві розглядається як процес комплексного корінного перетворення організаційно-структурної, фінансово-економічної, виробничо-технічної, інформаційної, управлінської структур, відносин власності господарських суб'єктів з метою забезпечення життєздатності та розвитку підприємства.

Література.

1. Машенко М. А. Теоретичне обґрунтування сутності економічної категорії «Інвайронментальна безпека» / М.А. Машенко // Вісник економіки транспорту та промисловості, 2017, № 60. – С. 49–55.
2. Машенко М.А., Литвиненко А.В. Визначення пріоритетів інвайронментальної безпеки України / М.А. Машенко, А.В. Литвиненко // Вісник економіки транспорту і промисловості. № 61 – 2018. – С. 47–53.
3. Машенко М.А. Особливості реалізації інвайронментальної безпеки України / М.А. Машенко // Управління розвитком. № 2 – 2018. – С. 64–68.
4. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
5. Чубукова О. Ю. Адаптація системи управління економічної безпеки підприємства / О. Ю. Чубукова, О. В. Ольшанська. – Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2015. – №2.
6. Ліпкан В.А. Національна безпека України : [навчальний посібник] / В. А. Ліпкан. [2-е вид.]. – К. : КНТ, 2009. – 576 с.
7. Васильєв О. В. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств [Текст] / О. В. Васильєв, В. І. Мейта // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – № 2. – С. 138-145.
8. Вергун А. М. Особливості управління фінансово-економічною безпекою підприємства / А. Вергун, Т. Нефедова, І. Тарасенко // Международный научный журнал. – 2015. – № 2. – С. 95–100.
9. Черчик Л. М. Менеджмент якості навколишнього середовища / Л.М. Черчик // Економічні інновації : Збірник наукових праць. – 2016. – Випуск № 61. – С. 377–383.
10. Черчик А.О. Процес управління еколого-економічною безпекою підприємства / А. О. Черчик // Вісник Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут» (економічні науки). – Х.: НТУ „ХПІ”. – 2016. – № 28(1200). – С. 51-54.
11. Hoepner, A. G. F., B. Kant, B. Scholtens, and P.-S. Yu (2013) Is the journal Ecological Economics really in itself a poor and misleading guide to what ecological economics is about? A reply to “Influencing the perception of what and who is important in ecological economics” Ecological Economics 89, 174-176. Хопнер, А. Г. Ф., Б. Кант, Б. Шолтенс і П.-С. Ю. (2013 р.)

References.

1. Mashchenko, M. A. (2017), “Theoretical substantiation of the essence of the economic category “Invaironmentalnaya safety”, Visnyk ekonomiky transportu ta promyslovosti, vol. 60, pp. 49–55.
2. Mashchenko, M.A. and Lytvynenko, A.V. (2018), “Determination of priorities of invariant safety of Ukraine”, Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti, vol. 61, pp. 47–53.
3. Mashchenko, M.A. (2018) , “Features of realization of invariant safety of Ukraine”, Upravlinnia rozvytkom, vol. 2, pp. 64–68.
4. Kozachenko, H.V. Ponomar'ov, V.P. and Liashenko, O.M. (2003), *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic security of an enterprise: the essence and mechanism of provision], Libra, Kyiv, Ukraine.
5. Chubukova, O. Yu. and Olshanska, O. V. (2015), “Adaptation of the enterprise economic security management system”, Efektyvna ekonomika, vol. 2.
6. Lipkan, V.A. (2009), *Natsionalna bezpeka Ukrainy* [National Security of Ukraine], KNT, Kyiv, Ukraine.
7. Vasyliiev, O. V. and Meita, V.I. (2013), ‘Formation of the system of management of economic safety of industrial enterprises”, Ekonomichnyi analiz: zb. nauk. Prats, Ekonomichna dumka, vol. 14, no. 2, pp. 138-145.
8. Verhun, A. Nefedova, T. and Tarasenko, I. (2015), “Features of management of financial and economic security of the enterprise”, Mezhdunarodnyi nauchnyi zhurnal , vol. 2, pp. 95–100.

9. Cherchyk, L. M. (2016), "Management of environmental quality", Ekonomichni innovatsii : Zbirnyk naukovykh prats. vol. 61. – pp. 377–383.
10. Cherchyk, A.O. (2016), "The process of management of ecological and economic safety of the enterprise", Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Kharkivskyi politekhnichniy instytut, vol. 28(1200), pp. 51-54.
11. Hoepner, A. G. F. Kant, B. Scholtens, B. and Yu, P.-S. (2013), Is the journal Ecological Economics really in itself a poor and misleading guide to what ecological economics is about? A reply to "Influencing the perception of what and who is important in ecological economics" Ecological Economics 89, 174-176.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2018 р.